

Słowo wstępne

Oddajemy do rąk Czytelników monografię stanowiącą efekt międzynarodowej współpracy dwóch ośrodków akademickich: Wydziału Psychologii i Nauk Humanistycznych Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego oraz Wydziału Pedagogicznego Uniwersytetu Mateja Bela w Bańskiej Bystrzycy. Zaproszone do współpracy grono badaczy, w tym praktyków, reprezentujące nie tylko różne ośrodki akademickie, ale też różne subdyscypliny pedagogiczne, przez to o odmiennych zainteresowaniach naukowych, niewątpliwie łączy poszukiwanie innowacyjnych rozwiązań *kompetencji, kształcenia i ewaluacji*, a dokładniej: kształtowania i oceny kompetencji uczniów klas niższych szkoły podstawowej.

Idea innowacyjnego podejścia w kształceniu i ewaluacji rozwoju kompetencji uczniów, w tym uczniów będących w młodszym wieku szkolnym, ma swoje źródło w Zaleceniach Parlamentu Europejskiego i Rady Europy, które sugerują konieczność dokonywania zmian w myśleniu o kompetencjach współczesnego człowieka.

Podobne ujęcie tematu prezentuje Zbigniew Kwieciński: „Współczesność nieustannego kryzysu wymusza wzór człowieka, który może sprostać trudnym okolicznościom i zadaniom. Człowieka pełnomocnego o ukształtowanych kompetencjach do formułowania i rozwiązywania nowych, trudnych zadań, mądrego, odpowiedzialnego, współczulnego i zdolnego do solidarnego współdziałania, umięjącego krytycznie wybierać i osądzać z wielorakich i migotliwych ofert kulturalnych wedle uniwersalnych wartości i zasad”¹.

Wybrane właściwości kompetencji – zwłaszcza takie, jak m.in.: charakter podmiotowy, warunkowanie skutecznej realizacji zadań na odpowiednim poziomie, powiązanie z określoną sytuacją, zróżnicowanie pod względem treści, dynamiczny charakter (polegający na ciągłej rekonstrukcji, poszerzaniu, a nie na zastępowaniu starego nowym), jak też stopniowość i wymierność² – zostały uwzględnione w aspekcie dwóch zasadniczych kwestii: wczesnoszkolnego kształcenia i ewaluacji. Te odmienne, a zarazem – z punktu widzenia efektywnej edukacji wczesnoszkolnej – warunkujące się kwestie ujęto w dwóch częściach niniejszej monografii.

¹ Z. Kwieciński, *Długotrwałe ślady dzieciństwa*, [w:] *Dziecko. Sukcesy i porażki*, red. R. Piwowarski, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2007.

² Por. W. Furmanek, *Kompetencje – próba określenia pojęcia*, „Edukacja Ogólnotekniczna” 1997, nr 7, s. 17.

W części pierwszej, na początku, podjęto zagadnienie istoty, uwarunkowań i roli kategorii refleksji w aspekcie zawodu nauczyciela. Uczyniono to w odniesieniu do procesu kształcenia uczniowskich kompetencji w młodszym wieku szkolnym, diagnoz i ocen rozwoju kompetencji uczniów będących efektem tego procesu, jak i w odniesieniu do bardziej odległych pedagogicznych konsekwencji nauczycielskich diagnoz i ocen, mających istotne znaczenie w dalszym procesie kształcenia uczniowskich kompetencji.

Proces kształcenia różnorodnych kompetencji to kolejne zagadnienie, któremu poświęcono miejsce w pierwszej części monografii. Podjęto kwestię wzbogacania kompetencji uczniów klas niższych szkoły podstawowej poprzez pracę metodami aktywizującymi. Scharakteryzowano właściwości, uwarunkowania i zalety wprowadzania tych metod do wczesnoszkolnego etapu polskiego szkolnictwa. Przedstawiono zasadnicze założenia innowacyjnego modelu wczesnoszkolnego kształcenia plastycznego, który wdrażany jest w wybranych szkołach województwa małopolskiego. Podkreślając jego wielostronne oddziaływanie na rozwój osobowości uczniów w młodszym wieku szkolnym, zwrócono uwagę na odpowiednio – merytorycznie i metodycznie – ułożony program kształcenia plastycznego z naciskiem na rozwój uczniowskich kompetencji życiowych, zatwierdzonych przez Światową Organizację Zdrowia WHO. W ramach formalnego kształcenia wczesnoszkolnego zwrócono również uwagę na program wychowawczo-profilaktyczny i jego możliwości w procesie kształtowania wybranych kompetencji społecznych uczniów w młodszym wieku szkolnym.

Rola instytucji funkcjonujących w ramach wczesnoszkolnego kształcenia nieformalnego, tzw. pozaszkolnych placówek wychowania, które znacząco przyczyniają się do rozwoju dziecięcych kompetencji świadomego i aktywnego uczestnictwa w kulturze (tj. plastycznych, muzycznych, teatralnych, czy literackich), także stała się ważnym przedmiotem rozważań w pierwszej części monografii.

Część drugą monografii – w całości poświęconą ewaluacji kompetencji uczniów niższych szkoły podstawowej – rozpoczynają teoretycznie i praktycznie zorientowane rozważania nad stosowaniem innowacyjnego podejścia do oceny rozwoju kompetencji kluczowych uczniów w młodszym wieku szkolnym. Z punktu widzenia słowackiego systemu edukacji wczesnoszkolnej, uwzględniającego kształcenie przedmiotowe, propozycja dokonywania ocen uczniowskich kompetencji kluczowych (ponadprzedmiotowych) ma tu szczególne znaczenie. Powiązane z tymi propozycjami są rozwiązania dotyczące innowacyjnego podejścia w kwalifikowaniu nauczycielskich umiejętności diagnostycznych, ewaluacyjnych. Rozważania nad kwalifikacjami umiejętności diagnostycznych nauczycieli oraz innowacyjnymi metodami oceny, ewaluacji przedstawiono także w kontekście bułgarskiego systemu kształcenia wczesnoszkolnego.

W ramach wybranych problemów ocen osiągnięć szkolnych uczniów, występujących w tym systemie kształcenia, odzwierciedlającym lokalne tradycje i trendy europejskie, poruszono kwestie procedur ocen zewnętrznych (egzaminów krajowych) i wewnętrznych, ocen dojrzałości szkolnej, rodzajów uczniowskich kompetencji podlegających ocenom, w tym bułgarskich czwartoklasistów na tle rówieśników z innych krajów.

Istotnym elementem w ewaluacji, w dokonywaniu ocen rozwoju uczniowskich kompetencji stanowi kategoria celu kształcenia – komunikatu informującego o rodzaju i zakresie pożądanego w kształceniu „przyszłego dzieła (efektu, rezultatu, kompetencji itp.)”. Dlatego też podjęto kwestię wyraźnego określenia istoty, struktury oraz roli celów w nauczycielskich diagnozach i ocenach kompetencji uczniów. Pod uwagę wzięto tu cele występujące w wczesnoszkolnej praktyce pedagogicznej, w tym w dokumentach oświatowych, legislacyjnych.

Profesjonalne podejście nauczycieli do kwestii oceny rozwoju różnorodnych kompetencji uczniów niższych szkoły podstawowej to ostatnie zasadnicze zagadnienie, któremu poświęcono wiele miejsca drugiej części monografii. Począwszy od przedstawienia swoistych zaleceń legislacyjnych, do konkretnych rozwiązań metodycznych. Podane propozycje, czy też rozwiązania metodyczne zostały odniesione m.in. do kwestii oceny kompetencji komunikacyjnych (czytania i pisanie z uwzględnieniem ortografii); stosowania różnych form i stylów dokonywania ocen estetycznych przez nauczyciela i uczniów w młodszym wieku szkolnym, jak też istoty i roli tych uczniowskich ocen wytworów plastycznych; oceny kompetencji poznawczych, badawczych nabywanych przez uczniów klas niższych szkoły podstawowej w aspekcie niektórych treści kształcenia z dziedziny biologii, fizyki, chemii, zdrowia, jak też z dziedziny matematyki.

Monografia adresowana jest zarówno do nauczycieli pracujących w szkołach podstawowych, jak i tych, którzy dopiero do tego zawodu są kształceni, a także dla szerokiego kręgu ludzi zajmujących się zawodowo edukacją wczesnoszkolną.

Alena Doušková, Jolanta Gabzdyl, Joanna Aksman

Preface

The following volume is the fruit of a number of international research projects undertaken by two academic institutions: The Faculty of Psychology and Humanities at the Andrzej Frycz Modrzewski Academy in Cracow, Poland, and the Faculty of Education at the Matthias Bell University in Banská Bystrica, Slovakia. Not only do the experts invited to participate in the proceedings represent different academic traditions and interests but they also specialize in different areas of education. Their joined efforts have converged on the pages of the following book, which takes up the topic of student competence, education and evaluation, or, to be more precise, it centres on the strategies to form and evaluate the different types of competence in young primary school students.

The idea to introduce innovative methods in education and evaluation of students' competence has its roots in the recommendations published by the European Parliament and the Council of Europe, which throw a spotlight on the necessity to make substantial changes in our thinking about a modern human's competencies. As Z. Kwieciński has stated: "The modern reality, permeated with crisis, promotes and reinforces the model of a human being who is capable of coping with difficult situations and tasks; a human who is at the peak of his strength and has well-shaped competencies to formulate and solve new difficult tasks; a human who is responsible, compassionate and able to work in a group; one that chooses wisely from the numerous cultural offers, according to universal values they carry and his own rules"¹.

The selected features of human skills were analysed in the context of primary school education and school progress evaluation. Among the elements taken into consideration were: the subjective character of human skills, the conditions to be met so that a task is fulfilled at an appropriate level, the dependence of the quality of human performance on the situational context, the dynamic character of human knowledge (which should be based on a constant reconstruction and expansion of human knowledge rather than on replacing old information with new), as well as the gradation and measurability of human skills². These different but interdependent issues were tackled in the two parts of the following monograph.

---

¹ Z. Kwieciński, *Długotrwałe ślady dzieciństwa*, [in:] *Dziecko. Sukcesy i porażki*, ed. R. Piwowarski, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2007.

² Cf. W. Furmanek, *Kompetencje – próba określenia pojęcia*, „Edukacja Ogólnotechniczna” 1997, No. 7, p. 17.

In the first part, the authors defined the matter, the determinants and the role of self-reflection in a teacher's work. The topic was examined with regards to the development and the evaluation of students' competencies, as well as with regards to the more distant consequences of a teacher's diagnoses and evaluations, which have a substantial impact on the development of a student's competence.

The development of different competencies in students constitutes the main thread of the first part of the book. The authors elaborated upon the ways to enrich young primary students' skills through the use of activating methods, whose properties, determinants and advantages were discussed in bulk in respective chapters. Another topic discussed was the innovative model for primary school education in arts, which, at the moment, is being implemented in various schools of the Malopolskie Voivodeship. The author stressed the multidimensional impact this program can have on the development of students as well as emphasizing the content and methodology behind the new curriculum, which aims at teaching students various so-called 'life skills', as specified by the WHO. Another topic raised in the first part of the book was the educational-prophylactic programme and its potential to shape social skills in primary school students.

The role of education in non-school settings, which have a huge impact on a child's future participation in local culture (in the sphere of arts, music, theatre and literature) was also discussed in the first part of the following monograph.

The second part of the volume is devoted to the different issues related to the evaluation of young primary school students' competences. The chapter starts with theoretical and practical explanations concerning the innovative methods to assess key skills in primary school students. The suggestion to assess students' extracurricular competencies bears a special significance to the Slovak system of education. There are other topics which relate to the main thread of this part of the book. One of them relates to the approach in forming diagnostic and evaluation skills in future teachers. This problem was discussed on the example of the Bulgarian primary education system. Further topics related to the problem the authors discussed are: local traditions and European trends, national exams, testing systems, school maturity assessment and strategies to evaluate different types of students' competence. This section includes a study which juxtaposes the school progress in Bulgarian 4th form pupils and their peers from other countries.

When it comes to evaluating students' competence, another crucial notion is that of the educational aim. It describes "the expected effects, results and competencies" students are supposed to develop over the course of time.

Therefore, the authors endeavoured to clearly define the matter, the structure and the role of educational aims in diagnosing and evaluating students' competence. Furthermore, special attention was paid to the aims which are popular in the early period of school education as well as to the respective documents.

The teacher's approach to the development of various skills in primary school students is the last issue tackled in this publication. The authors presented legislative recommendations towards the individual methodological solutions. The solutions proposed in this part of the book touched several topics, among which are: evaluating primary students' communicative competence in the sphere of reading, writing and orthography, the application of different forms and styles in order to assess primary school students' artistic works, evaluating primary school pupils' competence in such aspects as biology, physics, chemistry, health care and mathematics.

The monograph will prove useful for primary school teachers as well as for all students who want to work in primary school. The data presented in the publication can provide a necessary insight into the aforementioned matters also for other individuals who, in their professional careers, work in primary school education.

Alena Doušková, Jolanta Gabzdyl, Joanna Aksman